

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Kloek, Els, Blom, Frans, Leerintveld, Ad (eds.), *Vrouwen rondom Huygens* (Themanummer De Zeventiende eeuw 25 (2009) 2; Hilversum: Verloren, 2010, 247 blz., ISBN 978 90 8704 130 4).

Met als aanleiding de tentoonstelling *Vrouwen rondom Huygens* (april-juni 2010, museum Hofwyck) heeft de bovenvermelde gastredactie van het jubilerende tijdschrift *De Zeventiende Eeuw* een fraai geïllustreerde thema-afl levering verzorgd. De contribuanten zijn in hoofdzaak Nederlandse en Vlaamse cultuurhistorici, van wie sommigen Huygensspecialist. Het forse boekwerk bevat elf bijdragen gewijd aan dertien vrouwen die Constantijn Huygens (1596-1687) gekend hebben – of, beter gezegd: die hij gekend heeft, aangezien het vrouwen uit zijn netwerk betreft.

Aan het slot van de inleiding wordt de bundel *Vrouwen rondom Huygens* gepresenteerd als vervolg, aanvulling en correctie op het uit 1987 daterende boek van Elizabeth Keesing (1911-2003), *Het volk met lange rokken. Vrouwen rondom Huygens*. Gegeven het overeenkomstige thema ligt het weliswaar voor de hand dit oudere boek in herinnering te brengen, maar als *repoussoir* voor modern wetenschappelijk onderzoek kan het eigenlijk geen dienst meer doen. Een grondiger plaatsbepaling ten opzichte van de thans beschikbare studies over vroegmoderne netwerkvorming en vriendschapsrelaties had de bundel een passender en relevanter entree geboden.

Zoals in de inleiding bij de bundel terecht gesteld wordt, waren intermenselijke relaties in de vroegmoderne tijd voor een niet onbelangrijk deel op wederzijds ‘profijt’ gebaseerd. Dit is dan ook het aspect dat uit de meeste beschouwingen naar voren komt. Vrouwen die tot Huygens’ directe verwanten behoorden, zoals zijn moeder en zusters, hebben zich – en werden – ingezet ten bate van de familie. Zo voedde moeder Susanna Hoefnagel haar zoon, toen hij als diplomaat in spe in Engeland verbleef, per brief met nieuws over oorlogshandelingen op het vasteland en vergelijkbare voor hem nuttige informatie. Uit Huygens’ in 1625 gepubliceerde dichtbundel *Otia* kan worden opgemaakt hoe strategisch de dichter zijn twee jongere zussen Geertruyd en Constance betrok in de publieke, carrière-gerichte zelfpresentatie die hij met deze eerste dichtbundel van zijn hand beoogde.

Verleiding, verliefdheid en liefde speelden – naast ‘profijt’ – mee in Huygens’ relaties met vrouwen zoals bijvoorbeeld Dorothée van Dorp, zijn jeugdliefde. Het afnemende contact met haar krijgt reliëf dankzij een vergelijking van de niet eerder bestudeerde briefwisseling tussen Huygens en de Engelse hofdame Margaret Croft met zijn min of meer gelijktijdige brieven aan Dorothée. De correspondentie met Croft maakt duidelijk dat (en hoe) Huygens zich tijdens zijn herhaalde onderdompeling in de Engelse hofcultuur in stijl, dat wil zeggen complimenteus-flirterig, had leren uitdrukken. Zijn ‘eerste min’ Van Dorp, mogelijk in afwachting van een serieuze liefdesrelatie, werd door hem met beleefd vriendelijke zorg voor haar reputatie strategisch op afstand gehouden. Dat gebeurde vooral nadat een betere, ook door zijn familie felbegeerde huwelijkspartij binnen zijn bereik was gekomen: de met rijkdom gezegende Susanna van Baerle. In zijn ogen verenigde Susanna, met wie hij trouwde en vijf kinderen kreeg (vier zonen en een dochter), ‘Vrouwen-schoon’ met ‘Mannelicke reden’.

Met de andere vrouwen die aan de orde komen heeft Huygens om meer uiteenlopende redenen contacten gehad. Naast factoren als respect of vriendschappelijke affectie hebben ook hier zelfprofilering en eigenbelang meegespeeld.

In januari 1624 kreeg Huygens van stadhouder Frederik Hendrik de opdracht voor de door hem diep bewonderde ‘Winterkoningin’ Elizabeth Stuart, die als politieke vluchteling in Den Haag verbleef, het libretto voor een maskeradespel te vervaardigen. Dit type ballet was aan het Engelse hof een zeer geliefde vorm van entertainment, maar Huygens had er de conventies onvoldoende van leren kennen. De opdracht zal een enorme uitdaging voor hem zijn geweest. Het resultaat, dat reeds op 11 januari in Paleis Noordeinde werd opgevoerd voor het elitegezelschap van de stadhouder, de koningin, Engelse diplomaten en andere hoge gasten, oogstte geenszins de waardering die hij vermoedelijk gewend was te krijgen voor zijn prestaties. Hoewel voor de feestelijkheden kosten noch moeite gespaard waren, kon Huygens’ spel geen genade vinden in de ogen van de koningin en werd de waarschijnlijk diep teleurgestelde ontwerper weggezet als ‘somewhat too petulant’ (blijkens een brief van 15 januari 1624 van de Engelse ambassadeur, die ooggetuige was).

In de vriendschappelijke contacten met bijvoorbeeld Margeret Cavendish, hertogin van Newcastle en productief schrijfster van allerlei literair werk en van studies over natuurwetenschap, kunnen eigenbelang en intellectuele interesse van beide kanten getraceerd worden. Met de natuurwetenschap had Cavendish zich, nog meer misschien dan met de

literatuur, op een bij uitstek als mannelijk beschouwd terrein begeven, wat haar – ook omdat zij fictie en wetenschap vervlocht – de dubieuze reputatie bezorgde die in de bijnaam ‘Mad Madge’ besloten lag. Maar de briefwisseling met Huygens wijst uit dat hij haar inzichten serieus nam, terwijl zij op haar beurt de connectie met hem gebruikte om haar werk, waarvan ze hem ook kopieën toezond, breder verspreid en geaccepteerd te krijgen. Ook de qua sociale status eenvoudiger Anna Maria van Schuurman, internationaal geroemd vanwege haar geleerdheid, werd door Huygens gerespecteerd en bewonderd, waarbij hij echter niet afliet haar als ‘maagd’ te adresseren vanwege haar ongehuwde staat. Een voorbeeld voor zijn intelligente dochter Susanna mocht zij dan ook niet zijn. Susanna diende geen vrijgezelle *savante* te worden maar een bekwame echtgenote en moeder in een huwelijk ‘op stand’. En zo gebeurde het ook.

Marijke Meijer Drees, Universiteit Utrecht

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Kooistra, Jack, Oosthoek, Albert, *Recht op wraak. Liquidaties in Nederland 1940-1945* (Leeuwarden: Penn Uitgeverij, 2009, 320 blz., ISBN 978 90 77948 25 5).

Zijn er nog wel onontgonnen terreinen als het gaat over de Duitse bezetting van Nederland? In de duizenden boeken die al weer meer dan drie generaties lang zijn geproduceerd, moet toch alles wel zijn beschreven? Nee dus, want wat er fout gegaan is aan de ‘goede’ kant, is nog maar weinig onderzocht. Een voorbeeld zijn de geallieerde luchtbombardementen, die veel burgeroorlogsslachtoffers hebben gekost, maar waaraan om begrijpelijke redenen de eerste decennia na de oorlog niet veel aandacht werd besteed. Dat is duidelijk aan het veranderen, waarbij de recente boeken over de geallieerde bombardementen op Nijmegen en Amsterdam-Noord als voorbeeld kunnen dienen. Deze recente studies gaan vooral over de buitenlandse bondgenoten, maar hoe zit het met de fouten van het Nederlandse verzet? Het is al lang bekend dat verzetsmensen liquidaties uitvoerden, waarbij mensen die een gevaar voor de verzetsmensen zelf vormden werden doodgeschoten. Later kwamen daar ook politieke liquidaties bij, bijvoorbeeld op generaal Seyffard, die eigenlijk moeilijk een gevaar voor het verzet kon worden genoemd. Deze liquidaties hadden vanzelfsprekend geen enkele juridische fundering, maar werden tijdens en na de oorlog geaccepteerd als noodzakelijk geweld, als reactie op de Duitse agressie. Een belangrijk probleem was daarbij dat de Duitsers, zeker tegen het einde van de oorlog, liquidaties beantwoordden met executies van gevangenen genomen verzetsstrijders. Bij de illegaliteit rees daarom regelmatig de vraag of een liquidatie opwoog tegen het Duitse terreurantwoord.

Maar hoe zit het met de liquidaties waar echt vraagtekens bij kunnen worden gezet? Beruchte zaken zijn die van de Amsterdamse Joodse onderduiker Oettinger, tijdens de oorlog door Van Gasteren geliquideerd, en de Rotterdamse Kitty van der Have, nota bene een maand na de bevrijding door verzetsmensen geliquideerd. Dit waren geen liquidaties; dit waren moorden die het verzet niet dienden. De laatstgenoemde moord kan als naoorlogse wraak worden opgevat en het te bespreken boek heeft wraak ook in de titel, maar ook ‘Recht op’ en dat lijkt al direct een statement.

In het boek richt Kooistra zich op heel Nederland (en merkwaardigerwijs ook op Oost-Europa), terwijl Oosthoek zich tot Rotterdam beperkt. De